

Kansen in de kunstboekenuitgeverij

Astrid Vorstermans: 'Klein is het nieuwe groot'

Klein is het nieuwe groot. Dat is het motto van Astrid Vorstermans, drijvende kracht achter kunstboekenuitgeverij Valiz. 'Probeer flexibel en inventief te zijn. Als je contact houdt met de doelgroep en de juiste mensen en inhoud aan elkaar knoopt, dan heb je geen bestsellers nodig.'

Elf jaar geleden begon kunsthistoricus Astrid Vorstermans (53) voor zichzelf. Valiz, doopte ze haar uitgeverij: 'koffer, reistas, doos, container' zo verklaart ze de naam op haar website. En: 'een valiz vol mogelijkheden, een bewaarplaats om ideeën en bagage in te verzamelen, mee te nemen en in te verzenden, een valiz om uit te putten, een valiz vol dromen.' Werken te midden van boeken was zo'n droom. Al op zestienjarige leeftijd werkte Vorstermans in het boekenvak, als vakantiekracht bij boekhandel Veldeke in Maastricht. Ze volgde een lerarenopleiding, maar besloot al snel dat lesgeven niets voor haar was. 'Mijn eerste baan als docent was op een technische school, maar ik was nog veel te jong. Ik besloot kunstgeschiedenis te gaan studeren in Leiden en werkte daarnaast bij Kooyker, dat toen een indrukwekkende kunstafdeling had.'

Gedurende haar studie trad ze als vertegenwoordiger in dienst bij kunstboekendistributeur Idea Books, daarna maakte ze de overstap naar NAI Uitgevers, dat in 2012 fuseerde met Uitgeverij 010 tot nai010. Ze had er als redacteur, uitgever en later als adjunct-directeur alle

ruimte om zelf uitgaven te initiëren en te begeleiden, maar besloot in 2003 toch ontslag te nemen. 'Ik had behoefte aan meer vrijheid en zelfstandigheid. Ik wilde kleinschaliger werken, op projectbasis met wisselende teams van freelancers. Al snel werd ik benaderd door de kunstenaars Berend Strik en Joke Robaard die een uitgever zochten voor hun boek. Daarnaast nam ik andere klussen aan, zoals redactie- en advieswerk. Wat ik daarmee verdiende, investeerde ik in de uitgeverij. Zo ontstond geleidelijk en op heel organische manier een fonds.'

Commons

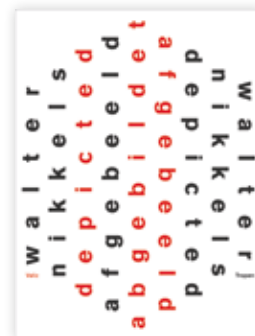
Jaarlijks verschijnen bij Valiz tien tot twaalf nieuwe titels en één, soms meerdere, herdrukken. Pijlers in het fonds zijn kunsttheorie, grafisch ontwerp en stadscultuur. De monografieën, waarvan Valiz er meerdere uitgaf, leunen zwaar op subsidies en hebben het in het veranderende culturele klimaat lastig. Bestverkochte titels zijn op dit moment de delen in de 'Antennae'-serie, een kunsttheoretische reeks die via essays nieuwe verschijnselen in de kunsten onderzoekt. Uitgangspunt is de 'com-

mons'-gedachte, waarbij de nadruk ligt op wat mensen samenbindt. Vorstermans: 'Onder invloed van het neoliberale klimaat en de opkomst van het populisme is de rol van de kunstenaar veranderd. Subsidies gaan omlaag of verdwijnen helemaal. Cultuur – of het nu gaat om beeldende kunst, grafisch ontwerp, muziek of theater – heeft het stigma gekregen een overbodige luxe, een "linkse hobby" te zijn. De weinige kunstenaars die het hoofd boven water weten te houden, verleggen hun grenzen: ze zijn gericht op samenwerking, over de grenzen van disciplines heen, zijn

INSPIRATIE

De strak vormgegeven uitgaven van Valiz worden vaak opgenomen bij de Best Verzorgde Boeken

Foto Hannie van Herk

Astrid Vorstermans: 'In contact zijn met jonge mensen en nieuwe ontwikkelingen is essentieel'

geëngageerd, mengen zich in maatschappelijke discussies, zijn actief in de lokale politiek. En daarmee proberen ze grote groepen mensen te mobiliseren om veranderingen in gang te zetten.' Als voorbeeld noemt Vorstermans de initiatieven die in veel steden van onderop ontstaan. 'Mensen nemen zelf weer bezit van hun omgeving, in plaats van af te wachten wat het lokaal bestuur of planologen aan de tekentafel bedenken. Neem de stadsmoestuinen, waar buurtbewoners samen eigen groenten en kruiden kunnen verbouwen. Of initiatieven op het gebied van kinderopvang,

waarbij de oppas voor de kinderen met een groep ouders wordt georganiseerd.' Scheppen de delen in de Antennae-reeks het (kunst)theoretisch kader voor ontwikkelingen als deze, er verschijnen ook titels gericht op een breder publiek. Zo heeft Valiz verschillende uitgaven uitgebracht in samenwerking met Trancity, intermediair op het gebied van stadscultuur en stedelijke ontwikkelingen. *We Own The City* is de meeste recente, een boek met voorbeelden van *community practices* in stadsplanning en architectuur in wereldsteden als Hongkong, Moskou, New York en ook Amsterdam.

Bij de weinige Nederlandstalige uitgaven van Valiz zijn titels te vinden als *Het Balkon*, dat een waaier van voorbeelden presenteert van mooie, praktische, innovatieve balkons, maar ook uitgaven als *Repressief liberalisme*, of *Autonomie als waarde*, die aansluiten bij een kritisch cultuurdebat.

Inventief

Nieuwe titels initieert Valiz deels zelf, maar ook uit Vorstermans' netwerk komen ideeën voort. Verkoop via de Nederlandse algemene boekhandel is marginaal. In de niche waarin de

Valiz tipt: Boekhandels

San Serriffe

'San Serriffe is een gespecialiseerde kunstboekhandel in Amsterdam die gerund wordt door Elisabeth Klement, grafisch ontwerper, en Pieter Verbeke, kunstorganisator. Zij combineren hun werk als boekverkoper met creatieve opdrachten en het geven van lessen en colleges. Hun winkel heeft een eigen sfeer, die niets te maken heeft met het klassieke boekenvak. Ik vind het goed dat ze scherpe, afgebakende inkoopkeuzes maken en niet naar volledigheid streven: in hun aanbod ontstaan aantrekkelijke, voor de klant onvoorziene verwantschappen.'

Foto Hannie van Herk

Pro qm

'Pro qm in Berlijn is een "thematische Buchhandlung" met uitgaven op het gebied van stad, politiek, pop, economiekritiek, architectuur, design, kunst & theorie. Er komt een grote, jonge groep klanten. Ik ben er een paar keer geweest en toen stonden er rijen te wachten voor de kassa. Het is mooi om te zien dat het gespecialiseerde, diepgravende aanbod serendipiteit en "boekengretigheid" veroorzaakt. Iedereen ging met meer dan een boek naar huis, veel klanten kwamen met hele stapels bij de kassa.'

Foto Katja Eydel

uitgeverij actief is, moet Valiz het vooral hebben van verkoop op beurzen, symposia, lezingen en presentaties, en van de internationale, gespecialiseerde distributie. Omdat voor het gros van de titels geldt dat realisatie niet haalbaar is zonder partner of subsidie, wordt al vroeg in het productieproces contact gelegd met de doelgroep. Vorstermans: 'We hebben verschillende manieren ontwikkeld om te horen welke onderwerpen leven. Soms creëren we eerst een community, waaruit een boek kan voortkomen. Het publiek is al trouw voordat er een boek verschenen is.'

Dat subsidiegevers als het Mondriaan Fonds hun eisen aanscherpen of zich volledig terugtrekken, vraagt van Vorstermans en haar team veel inventiviteit. Vorstermans: 'Een belangrijk deel van mijn tijd als uitgever gaat zitten in het benaderen van samenwerkingspartners en het zoeken naar financiers. Zo initiëren we projecten met Nederlandse scholen, kunstinstututen in België, New York, Parijs. We proberen overal uit te leggen wat we doen en ons netwerk creatief in te zetten.'

Dat geldt ook voor het productieproces zelf, waarin kunststudenten of pas afgestudeerde ontwerpers vaak veel verantwoordelijkheid krijgen. Vorstermans: 'Voor een van onze kunsttheoretische boeken heb ik een Rietveld-student benaderd die net klaar was met zijn opleiding. Voor hem een leuke kans om praktijkervaring op te doen. Voor Valiz financieel aantrekkelijk, maar nog belangrijker: een mooie kans om te sparren met een nieuwe generatie, en te horen wat die inspirerend en belangrijk vindt. Uit het feit dat deze en ook andere titels geregeld zijn bekroond tot Best Verzorgde Boeken blijkt dat die aanpak goed werkt.'

Ook in het conversieproces van papier naar e-boek zet Vorstermans studenten in. Grafisch ontwerp is in de titels, die vaak veel foto's en reproducties bevatten, essentieel en dat vraagt in de vertaling van papier naar e-pub om creatieve oplossingen. Vorstermans: 'We nemen met onze nieuwe titel *Common Skin* deel aan een pilot samen met het Piet Zwart Instituut in Rotterdam en het Institute of Network Cultures (Hogeschool van

Amsterdam), die werken aan een *flowable open source format*, een soort cms voor digitale boeken dat ook heel geschikt is voor titels met veel beeldmateriaal. De omzetting van de Antennae-reeks hebben we uitgezet bij studenten van ArteZ, de kunstacademie van Arnhem, die bezig zijn met een streaming pay-systeem. Voordeel van hun aanpak is de aandacht voor cross-reference, onder andere via de index. In onze uitgaven – die veel voor studiedoeleinden worden gebruikt – is dat een heel belangrijk onderdeel.’

Jonge garde

Er blijft ruimte in de markt voor inhoudelijke kwaliteitsuitgaven die maatschappelijke trends duiden en publieke discussies richting geven, denkt Vorstermans. ‘Op de muur van Pakhuis de Zwijger, een culturele organisatie in Amsterdam, waarmee we veel samenwerken staat de slogan: klein is het nieuwe groot. Als ik een motto voor Valiz zou moeten kiezen, zou dat het zijn. De mineurstemming in het boekenvak stoort me. Ik vind dat er weinig oog is voor de tegenbeweging die gaande is: de vele kleine, meer hybride initiatieven die andere inkomstenbronnen aanboren en meer werken vanuit inhoud en community’s.’

In de veranderende markt ziet Vorstermans de rol van Valiz in de toekomst nog meer als die van curator: het verzamelen en duiden van kennis, gedachten en opinies en die toegankelijk maken voor een zo breed mogelijk publiek – op welke manier dan ook. Om dat goed te kunnen doen is in contact blijven met de nieuwe garde essentieel. Vorstermans: ‘De Antennae-reeks wordt gekocht en gelezen door een jonge, internationale doelgroep van tussen de 18 en 35 jaar. Een groep die normaal gesproken niet uit de grootste boekencopers bestaat. Ook daarom vind ik het geven van lezingen en gastcolleges zo inspirerend. Je ontmoet zoveel jonge, slimme mensen en hoort wat hen bezighoudt. Voor de komende jaren ben ik van plan daar meer tijd voor vrij te maken. Uiteindelijk keer ik naar al die jaren zo dus toch weer een beetje terug naar mijn *roots* als leraar.’ ■

Tekst Sabine Kok

Valiz tipt: Webshop en uitgever

Visual Maniac

‘Visual Maniac is een Spaans digitaal platform dat meer dan 1.200 digitale boeken en tijdschriften distribueert op het gebied van architectuur, kunst, film, fotografie en design. Het is een initiatief van drie jonge Spanjaarden waarbij zich zo’n honderd gespecialiseerde uitgeverijen hebben aangesloten van over de hele wereld. Ik vind het dapper en heel goed dat ze op een eigen ontwikkelde manier ruimte geven aan digitale uitgaven. Door te doen, uit te proberen en dat genereus met anderen te delen ontstaan nieuwe mogelijkheden, heel inspirerend.’

Spector Books Leipzig

‘Spector Books Leipzig is een Duitse uitgeverij die in haar aanpak lijkt op Valiz. De uitgever Markus Dreßen werkt behalve voor Spector ook als docent grafisch ontwerp, waardoor hij een groot netwerk heeft van studenten, kunstinstituten en scholen. Dat levert een interessante creatieve kruisbestuiving op.’

